

Jacques MERCIER, *Povijest Vatikana*, Barbat, 2001., Prevela Vesna Pavković, 448 str.

Knjiga Jacquesa Merciera *Povijest Vatikana* iscrpno je i sveobuhvatno povijesno djelo. Ono opisuje dugotrajnu povijest jedne od najstarijih država na svijetu, države Vatikana, središta katoličanstva. Povijest Vatikana ujedno je i povijest Katoličke crkve, ali umnogome i povijest Europe, posebno u razdoblju srednjeg vijeka, dok je ona stvarala Europu privodeći civilizaciji barbare.

Knjiga *Povijest Vatikana* metodološki je podijeljena na četiri dijela s priložima u kojima je prikazan kronološki slijed papa, pape u statistikama, imena papa, diplomatski odnosi Svete Stolice, crkveni sabori i sinode Katoličke crkve, adrese važnijih vatikanskih ustanova, glosarij nekih pojmova crkvenog jezika i kazalo imena.

U prvom dijelu "Jedinstveno okruženje" čitatelj se uvodi u zemljopisno područje Vatikana uz kratak osvrt na povijest tog prostora do pojave prvih kršćana. Vidno mjesto u tome ima opis smrti apostola Petra te opis mjesta Petrova groba koji se prema autorovoj tvrdnji nalazi upravo na području Vatikana gdje je kasnije sagrađena Konstantinova bazilika. Dakle, povijest Vatikana počinje smrću sv. Petra 65-70 godine. Po mišljenju autora vatikanski grad nastao je gradnjom crkava i zgrada vjerskih zajednica i redovnika na području Petrova groba. Prateći taj razvoj autor opisuje kako se vatikanski grad kroz povijest razvijao i izgrađivao i kako je dobio današnji izgled.

Drugi dio knjige "Dvadeset stoljeća povijesti" je glavni i središnji dio knjige. U njemu autor daje pregled povijesti Vatikana od 1. st. do naših dana. Okosnica pregleda je prikaz pontifikata pojedinih papa, iako je pojedinim poglavljima tog dijela autor dao znakovite naslove ("Barbari", "Teška bitka srednjovjekovnog papinstva" itd.). U ovom dijelu knjige prikazuje se sva isprepletenost i slojevitost odnosa papa i europskih vladara, posebno odnos papa i careva Svetog Rimskog Carstva njemačkog naroda, francuskih kraljeva pa i engleskog kralja. U svezi s tim autor pomno prati razvoj tih odnosa dajući mu potrebna objašnjenja. Za autora car Konstantin je otac cezaropapizma, po kojem car štiti Crkvu, ali od nje očekuje zahvalnost i u krajnjoj liniji i ovisnost. Takva će se koncepcija, kaže autor, otad miješati s poviješću Crkve i države. Izgubivši slobodu crkveni poglavari nastojat će je u pojedinim razdobljima razvoja vratiti, što će prouzročiti sukobe s vladarima. U spletu tih događaja prati se prošlost Katoličke crkve uz navođenje svih stradanja kroz koje je Crkva i papinstvo prošlo.

Središnje mjesto u toj borbi svakako pripada papi Grguru VII. i samostanu Cluny u 11. stoljeću. Pišući o ulozi pape Grgura VII. autor upozorava da se nije radilo o uspostavi teokratskog poretka, već da je cilj bio emancipacija pape od carske vlasti (od cara se tražilo da se odrekne laičke investiture), a tzv. Dictatus Papae traži samo vlast pape u Crkvi i u državi, navodeći pritom da dvanaesti zaključak glasi "Papa ima pravo svrgavati careve". Ova je autorova tvrdnja možda ipak uopćena s obzirom na to da Dictatus papae nije bio namijenjen javnoj upotrebi i da od dvadeset sedam naslova samo tri (8, 12 i 27) razmatraju odnos papinstva prema svjetovnim vlastima, a preostali najavljuju reforme zahvata i afirmacija papinstva unutar crkvenih redova (Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, str. 107).

U razvoju odnosa pape i careva vidno mjesto u knjizi ima opis Wormskog edikta (1122.) po kojem se car odrekao investiture biskupa (investitura "štapom i prstenom") dok je papa priznao caru investituru "žezlom i mačem" koju je vladar davao prelatima (dvostruka investitura). Time je formalno bila odvojena crkvena vlast od svjetovne.

U opisu događaja vezanih uz papu i Vatikan autor se dotiče pojave hereza i križarskih ratova. Ocjenjujući prikaze tih događaja stječe se dojam da im autor nije poklonio neku posebnu pozornost. Isto se može reći i za crkveni raskol 1054. godine.

Avinjonsko sužanjstvo papa opisuje se u poglavlju "Papinstvo u francuskom žrvnju (1271-1377)" Objašnjavajući uzroke sukoba pape i francuskog kralja autor navodi sljedeće: "U tom sukobu dvaju tvrdoglavih glava različenih zahtjevima protivnika svaka akcija jednog izazvala je reakciju drugog (Filip IV. Lijepi i papa Bonifacije VIII.). Za razliku od dosadašnje ocjene avinjonskih papa Mercier ima pozitivno mišljenje o njima. Po njegovu mišljenju boravak papa u Avignonu bio je uvjetovan nesigurnošću koja je vladala u Rimu. Za autora pape u Avignonu pridavale su veliku brigu evangelizaciji poganskog svijeta (osobito u Mongoliji, Kini, Perziji). Njihovo najznačajnije djelo, kaže autor, je pravosudna i administrativna uprava koju su proveli u organizaciji rada Svete Stolice.

Reformaciju autor usput spominje u odjeljku "Renesansni pape" i to u podnaslovu Martin Luther. On smatra da su zloporabe u Crkvi bile stvarne te da je Luther imao pravo što ih je kritizirao. Zamjera mu na načinu na koji je to učinio. Po njemu je način bio nedopustiv. Elaborirajući sukob Crkve i Luthera tvrdi se da je Crkva u odgovoru Lutheru bila nesporetna, dopustivši Lutheru da stvori gibelinstvo novog tipa koji je od njega stvorio nacionalnog junaka. Tridentinski koncil (1545.-1563.) je za autora kapitalno djelo koje prvi put precizno utvrđuje sve točke sakramentalne teologije koje su ojačale unutrašnju organizaciju Crkve i uvele u njoj red i disciplinu.

Novo razdoblje u povijesti Crkve po mišljenju autora počinje smrću pape Siksta V. Strašnog 21. kolovoza 1590. Njime završava razdoblje protureformacije, a počinje razdoblje misijskog apostolata širenjem utjecaja Svete Stolice i katoličke vjere izvan granica Europe. No, to je razdoblje novih sukoba unutar Crkve i novih podjela (jansenizam, galikanizam), ali i razdoblje angažiranja papa u borbi s Turcima.

Pojavom racionalizma i Francuskom revolucijom (1789.) Katolička crkva našla se pred novim izazovima i problemima. To je razdoblje, kaže autor, kada slabe religiozne vrijednosti i kada mnogi kršćani počinju sumnjati u vjeru, a ugled papinstva opada te rastu tendencije za odvajanjem crkve od države. Bili su to teški dani za papinstvo i Crkvu u cjelini u kojima se ona neće najbolje snaći. Osuda dijela racionalista i odvijanje tih osuda od filozofa, po mišljenju autora, dovest će do protuvjerske i protuklerikalne kampanje, a stajališta Crkve, kaže autor, pružaju protivnicima argumente za borbu mišljenja koja će im donijeti veliki uspjeh.

U odjeljku "Vatikan u oluji (1775.-1814.)" opisuje se ponifikat pape Pija VI. (1775.-1799.) i posljedice koje su uslijedile za Vatikan i Svetu Stolicu u tom razdoblju. Sve u svemu nakon velikih poniženja koja je papa zbog Napoleona doživio, općim spletom događaja papa se 24. svibnja 1814. vratio u Rim.

U 19. st. Sveta Stolica i pape borile su se s novim problemima koji se u knjizi pomno analiziraju (liberalizam, nacionalizam, revolucije i drugo). Za pape i Vatikan glavna je opasnost ipak bio talijanski nacionalni pokret koji traži ujedinjenu Italiju što je značilo i likvidaciju tisućljetne papinske države. Bio je to težak udarac za papu Pija IX. koji on nije imao snage prevladati. Iz autorova opisa tih prilika vidljivo je da je papa poduzeo niz pogrešnih poteza proglašivši se 1870. zatočenikom Vatikana.

Procvat Vatikana, kaže autor, nastaje potpisivanjem Lateranskog sporazuma 11. veljače 1929. između Mussolinijevе fašističke Italije i Svete Stolice. Po autoru je to bio politički ugovor kojim se priznaje suverenitet pape na prostoru vaticanskog grada.

Poglavljem "Naspram modernom svijetu (1963.-1976.)," autor završava drugo poglavlje i to pontifikatom Pavla VI. U ovom dijelu opisuje se doktrina Crkve u kojoj ona odgovara na aktualna pitanja suvremenog svijeta, a tomu je Drugi vaticanski koncil postavio glavne temelje. U svemu tome, po mišljenju autora, ključnu ulogu uz papu Ivana XXIII. ima budući papa Pavle VI., posebno enciklikom *Populorum progressio* (1967.) i *Humanae vitae* (1967.). Glavni cilj Pavla VI., prema ocjeni autora, bila je evangelizacija razvijajući i tražeći jedinstvo s kršćanima.

Treći dio knjige opisuje organizaciju Vatikana s posebnim opisom uloge i položaja pape u crkvenoj organizaciji, kardinalskog zbora i Romske kurije, Državnog tajništva, Vijeća za javne poslove Crkve i drugo. Opisujući ovaj dio autor citira papu Pija XII. koji za državu Vatikan kaže: "Ona se ne može prikazivati statistikama ni ocijeniti po snazi svoje vojske. Nije li njezin teritorij na kojem ste se okupili samo neprimjetna točka na kugli zemaljskoj i kartama svijeta? A njezina vojna snaga? U duhovnom smislu ona je simbol velike vrijednosti i općeg širenja jer je jamac apsolutne nezavisnosti Svete Stolice u ispunjavanju njezine misije u svijetu".

Četvrti dio knjige "Neki problemi duhovnog i svjetovnog" opisuje politike aktivnosti Svete Stolice od najstarijih vremena do naših dana. U svezi s tim ističe se da je povijest Crkve obilježena cijelim nizom kriza. Ni jedno stoljeće nije prošlo, kaže autor, bez krivovjerja. Svaka je kriza tjerala pape da traže pomoć od episkopata opće Crkve tako što su sazivali ekumenske koncile.

Za sadašnje se stanje tvrdi da je Drugi vaticanski koncil omogućio da postojeće krize dođu na vidjelo. Suvremena kriza Crkve po autoru je počela mnogo ranije, a samo je njezino prepoznavanje novo. U odjeljku "Vatikan, marksizam i oštopolitik" razlaže se problemi odnosa Crkve prema komunizmu. U svezi s tim autor tvrdi da je Vatikan stalno upozoravao na marksistički materijalizam koji negiranjem Boga provocira Crkvu na temama o čovjeku, prirodi, povijesti, slobodi, radu i budućnosti svijeta. Za Crkvu je marksizam, kaže autor, zbog negiranja Boga neprihvatljiv, ali i zato što su njegova mnoga rješenja čiste utopije ili u najmanju ruku ostvarenja koja čovjeka ostavljaju nezadovoljnim.

Knjiga *Povijest Vatikana* na početku ima predgovor koji je napisao akademik Petar Strčić i prilog koji opisuje odnose papa, Apostolske Stolice i Hrvata koji je napisao akademik Franjo Šanjek. Ovim se knjiga skladno dopunjuje jer o tome autor nije pisao, a za naše čitatelje je to vrlo važno. Iz njega je vidljivo da su Hrvati rano uspostavili veze s papama (druga polovica VII. stoljeća za pape Ivana

IV. Dalmatinca). Pape su prvi priznali hrvatsku državu za Branimira (9. st. za pape Ivana VIII.). Grgur VII. pomaže Zvonimiru, a preko izaslanika Gebizona šalje mu "zastavu, mač, žezlo i krunu". Pape u Hrvatskoj otkrivaju "predziđe kršćanstva", a u najnovije vrijeme Hrvatska je "prostor za susrete i dijaloge". Za Hrvatsku je papa Ivan Pavao II. rekao: "(...) hrvatski je narod bio prvi slavenski narod koji se susreo s kršćanstvom, ali i narod koji nakon dugih godina diktature i bolnog iskustva i nasilja s pravom priželjkuje mir i demokraciju utemeljenu na moralnim vrijednostima urezanima u samu narav ljudskog bića".

Ovako sadržajno bogatu knjigu, punu brojnih događanja teško je dati a da se bilo što iz toga ne izostavi. Autoritetu kao što je Jacques Mercier nije lako davati primjedbe. Međutim, ipak treba reći da je opisujući pojedina razdoblja crkvene povijesti zapostavio dublje analize. To se ponajprije odnosi na Križarske ratove, postupke prema hereticima, inkviziciju. Opisujući djelatnost papa trebalo je svestranije opisati djelatnost Aleksandra VI. Ove manje primjedbe ne umanjuju vrijednost knjige. Dapače, treba konstatirati da je autor uspješno opisao povijest Vatikana koja traje vječno. Treba dati priznanje izdavačkom poduzeću Barbat na uspješnom izdavačkom pothvatu. Knjiga će sigurno u čitatelja izazvati pozornost. Njome će mnogi dopuniti znanja o povijesti Vatikana, a nastavnicima će korisno poslužiti da popune praznine koje u svezi s poviješću Vatikana postoje u nekim našim udžbenicima.

Franko Mirošević

Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901-2001.) Zbornik u prigodi stoljetnice, priredio Jure Bogdan, Collectanea Croatico-Hieronymiana de Urbe 5, Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima - Glas koncila, Rim - Zagreb 2001.

Koncem 2001. godine u kulturni život Hrvatske i Hrvata diljem svijeta tiho se ušuljao zbornik radova o Papinskome hrvatskom zavodu sv. Jeronima, iako bi njegova izuzetna vrijednost zasluživala svečanije uvođenje, gromoglasniju naznaku prisutnosti i svestranije bavljenje njegovim sadržajem svekolikih hrvatskih medija. Svoje neskriveno oduševljenje zbornikom nastojat ću potkrijepiti ukazivanjem na njegov sadržaj, iako to ne može biti mnogo više od pukog nabranja referenata i referata.

Kako podnaslov naznačuje, knjiga je zbornik radova sa znanstvenoga skupa u prigodi stote obljetnice Papinskoga hrvatskoga zavoda svetog Jeronima. Taj je zavod mnogo više od crkvene institucije te se i neki bitni momenti nacionalne povijesti prelamaju preko njegove povijesti. Zavod je ustanovljen bulom pape Lava XIII. *Slavorum gentem* 1. kolovoza 1901, ali njegovi korijeni sežu u godinu 1453., kad papa Nikola V. daje bratovštini hrvatskih iseljenika u Rimu ruševnu crkvu sv. Marine i zemljište na kojem su izgradili bolnicu i gostinjac. Prvotna je bratovština mijenjala ime i oko gostinjca i bolnice su se tijekom vremena stvarale nove institucije, ali i propadale. Moderna ustanova čiju stogodišnjicu obilježava ovaj zbornik također je izraz povijesnih prilika, ali i njihov odraz. Vidljivo je to već iz brze promjene imena ustanove na samome početku njezina života. Papa Lav XIII. u pismu ustanovljenja nazvao je ustanovu Svetojeronim-